

Deñleriň arasyndaky birinji: Kohen

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Deñleriň arasyndaky birinji: Kohen DEÑLERIÑ ARASYNDAKY BIRINJI: KOHEN

Behor Hanany tanaýarsyňyzmy?

Izmirde Žozef Romano tarapyndan (ispan-jöhit gatysykly) ladino dilinde 1908-nji ýylda çykarylan “La Boz del Puevlo” («Halkyň sesi») gazetiniň redaktorydy.

Izmirli Ýomtow Abuaf tarapyndan ladino dilinde 1910-njy ýylda çykarylan “Bayram” gazetiniň redaktorydy.

Şeýle-de Izmirde 1911-nji ýylda türk we ladino dilinde çykýan “La Boz de İzmir” («Izmiriň sesi») gazetini çykardy.

Balkan urşunda ýurtsöýüji metbugatçylyk işini alyp bardy...

Birinji jahan urşunda, has soňra Azat-edijilik urşunda milli güýçlerimizi goldap çykyş etdi...

Izmir basylyp alnanda grek komandowaniýesi tarapyndan yzygiderli ýanama we howp astynda tutuldy. Hatda tussag astynda saklandy. Gazeti 1922-nji ýylda ýapmaga mejbur boldy. Aradan ýyllar geçdi. 1939-njy ýylyň 1-nji awgusty.

Žurnalistligi Behor Hanadan öwrenen Albert Kohen dünýäniň uruş oduna giren döwründe türk-ladino dilinde on baş günden bir gezek çykýan “La Boz de Türkiye” («Türkiýäniň sesi»)... jemgyýetçilik, ylmy-populýar, edebi žurnalyny çykardy.

Alyp barýan ugrundan birjigem gyşarmady. Meselem: 1939-njy ýylyň Erzinjan ýer titremesi hakda berlen habarlaryň täsiri bilen ABŞ-da ýaşaýan jöhitler haýyr-sahawat üçin pul jemläp ugratdylar.

«Gyzyl ýarymaý» jemgyýeti, Türk Howa ýollary bilen bile harby gullukçylaryň maşgalalaryna ýardam etmek ýaly haýyr-sahawat çärelerini gurnady...

• 102 METBUGAT ORGANY

Mejbury ispan bosgunlary bolan sefaradlar dünýäniň ilkinji gazetini 1675-nji ýylda Gollandiýada çykardylar: “Gazetta de Amsterdam”...

Osmanlyda ilkinji çaphanany 1493-nji ýylda guran sefaradlar žurnalistika ulgamynda şol öňdeligi saklap bilmedi. Aradan 350 ýyl geçdi...

1842-nji ýyl. Izmirli söwdagär Rafael Uziel ilkinji jöhit gazetini çykarmak üçin ýeňini çyzgady: “La Buena Esperansa” («Ýagşy umyt»)... Gazete abuna ýazylan adam bolmandygy üçin meýilnamasyny amala aşyryp bilmedi...

1845-nji ýyl. Synanşyk ýene Rafael Uzielden boldy: “Sha’arey Mizrah” («Gündogaryň gapylary»)... Gazetiň ömri bir ýyl boldy.

Soňra Leon de Haýým Kastro Stambulda 1853-nji ýylda “La Luz de Israel”, (bilinýän ady «Or Israel») gazetini çykardy.

Ezekiel Gabaý Stambulda “Journal Israelite” gazetini çykardy.

Yshak Haýim Karmona, has soň gezekli-gezegine Merkado Fresko, Žak Şaki, Sami Alkabez, iň soňky bolubam Dawid Freskonyň redaktorlyk “El Tiempo” 58 ýyllap çap edildi...

Soňra 1884-nji ýylda “La Verdad” («Hakykat»)...

Soňra 1889-njy ýylda “Üstad” («Ussat»)...

Soňra Muallim Mehmet Hulusi ependi 1897-nji ýylda sahypasynyň bir tarapy türkçe, bir tarapy ladino dilinde hepdelik gazet çykardy.

Konserwativ metbugat organy “El Pregonero” («Habarçy») gazetini-de çykardylar.

Osmanly döwründen respublika döwrümize çenli jöhit gazet-žurnallaryň, žurnalistleriň sany barmak бүкүп sanardan köp. Jemi 102 gazet-žurnal çykardylar...

• RAFAEL SADIDEN SORADYM

Albert Koheniň çykaran “La Boz de Türkiye” («Türkiýäniň sesi») žurnalynyň Izmirde Ýakup Bensinýor, Bursada Nesim Isak Bowetes we Edirnedede J.Romano ýaly habarçylary bardy.

Birem gazetiň çykyp başlan gününden bäri kakasyna gol-aýak bolup kömek eden on bir ýaşlyja Sami Kohen bardy.

Kakasy 1948-nji ýylda aradan çykanda žurnalyň işini öz boýnuna alanda Sami ýaňy ýigrimi ýaşapdy.

Kakasynyň ýolundan ýöredi – syýasy meselelere girmeýän metbugat pozisiýasyny ýöretdi. Jöhitleri türkçe okap-ýazmaga höweslendirýän çäreleri gurnady.

Uruşdan soň «jemgyýetçilik, ylmy we edebi-çeper» žurnalyň esasy ugruny 1947-nji ýylyň 15-nji ýanwarynda çap bolan 170-nji sanyndan başlap «syýasy, ylmy we edebi-çeper» ugruna gönükdirdi.

Köp partiýaly düzgüne geçilmegi bilen birlikde jöhit metbugat organlarynyň sany artdy: “Şalom”, “Şabat”, “Atikva”, “Or Yehuda”, “L’Etolile du Levant” we “Or İsrail” ...

Sami Kohen “La Boz de Türkiye” žurnalyny ýapmaga mejbur boldy. Näme etmelidi? Çünki öz at-familiýasy bilen çykyş etjek we gündelik türk gazetinde işlejek ýeke professional jöhit ýokdy. Lakam bilen çykyş etmek baradaky tekliplere-de garşy çykdy.

Köre-körlügiň zynjyryny ilkinji bolup Abdi Ipekçi ýoldy. Ol Koheni “İstanbul Ekspres” we “Yeni İstanbul” gazetlerine äkitdi... «Milliyet» gazetiniň düýbünüň tutulmagy we Abdi Ipekçiniň oňa baş redaktor bolmagy bilen bu gazete geçdi. Ýyl 1954.

Sami Kohen 2021-nji ýylyň 18-nji oktýabrynda aradan çykýança «Milliyet»-de daşary syýasat boýunça makalalar ýazdy, dünýä liderleri bilen gürrüňdeşlikler gurnady...

Daşary ýurt habarlary boýunça habarçylygyň öňbaşçysydy: onuň «güpbisiniň» aşagyndan Mehmet Aly Birant ýaly nijeme ussat žurnalist çykdy!

Sami Kohen şu gün jaýlanýar.

Rafael Sadiden «jöhitleler öleniň yzyndan näme diýýär?» diýip soradym.

«Alla rehmet etsin» («Allah rahmet eylesin”) diýýärler» diýip jogap berdi!

Geň galanymy bilip, «Dagy nähilidir öýdýädiň, 500 ýyllap bile ýaşap ýörüs-ä» diýdi...

Soner ÝALÇYN. Publisistika